

folk/ed. 2021; 27(1):633-637

Kitap Tanıtımı / Book Review *

David Damrosch (2020) Comparing the Literatures Literary Studies in a Global Age. USA, Princeton University Press ISBN: 978-0-691-13499-4, 386 sayfa

Günümüz karşılaştırmalı edebiyat disiplininin en önemli isimlerinden biri olarak kabul edebileceğimiz David Damrosch, yayınladığı kitaplarla da karşılaştırmalı edebiyat bilimine büyük katkılar yapmış ve halen de yapmaktadır. Yazarın dilimize çevrilen *Dünya Edebiyatı Nedir?* ve *Dünya Edebiyatı Nasıl Okunmalı?* gibi eserlerinin yanında *World Literature in Theory*, *Teaching World Literature*, *The Narrative Covenant* başlıklarını taşıyan eserleri, editörlüğünü yaptığı pek çok antoloji ve alanla ilgili çok sayıda bilimsel makalesi bulunmaktadır. Prof.Dr. David Damrosch halen Harvard Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat bölümünde çalışmakta ve Institute for World Literature’ın direktörlüğünü yürütmektedir.

Damrosch’un *Comparing the Literatures Literary Studies in a Global Age* adlı eseri 2020 yılında yayımlanmış ve henüz dilimize çevrilmemiştir. Eser hem karşılaştırmalı edebiyat disiplininin tarihçesine yönelmesi hem de günümüz dünyasında karşılaştırmalı edebiyatın üstlendiği/üstlenmesi gereken rollere değinmesi nedeniyle büyük önem arz etmektedir.

Eserin giriş bölümünde kitabın yanıtını aradığı sorular; ‘günümüz karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarına farklı edebiyatları nasıl dâhil edebiliriz’ ve ‘karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları hangi zemin üzerine oturmalıdır’ olarak belirtilmiştir. Damrosch, içinde yaşadığımız dönemde karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarının merkezindeki hümanist değerler ve milletlerüstü konumlanışın, yeniden yükselen etnik milliyetçilikle saldırı altında olduğunu iddia etmiştir. Damrosch’un giriş bölümündeki en önemli tespiti karşılaştırmalı edebiyat disiplininin geçmiş

* Bu kitap tanıtım yazısı Veysel Lidar tarafından hazırlanmıştır (Araş. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, veysellidar@hotmail.com. ORCID 0000-0002-5279-7440)

iki yüzyıldaki birikimini tekrar gözden geçirmesi ve Brezilya'dan Balkanlara, Çin'den Japonya'ya dünyanın diğer bölgelerinin de disiplin kapsamında ele alınması gerekliliğidir.

Çalışmanın *Origins* başlıklı birinci bölümünde Damrosch, karşılaştırmalı edebiyat biliminin kaynaklarına değinmiştir. Damrosch, disiplinin başlangıcını Herder ve Madame de Staël'e atfetmiştir. Bu anlamda Herder, karşılaştırmalı edebiyatın erken dönemdeki düşüncesini dar bir çevreyle sınırlı kalmak koşuluyla sunmuşken, Madame de Staël disiplini Avrupa'nın 'kalbine' yerleştirmiştir. Damrosch eserin bu bölümünde karşılaştırmalı edebiyat disiplinine katkısı olan Hutcheson Macaulay Posnett ve Hugo Meltzl gibi isimlere de değinmiştir. Özellikle Meltzl ve Samuel Brassai'nin birlikte çıkardıkları *Acta Comparationis Litterarum Universarum* adlı dergiye geniş yer ayırmıştır. Bu derginin bizler için en önemli ve ilginç yanıysa 1877'de yayımlanmaya başlayan dergide farklı coğrafyalardan pek çok editörün varlığı ve bu editörlerden birinin de dönemin Osmanlı İmparatorluğu'ndan adı belirtilmeyen bir kişi olmasıdır.

Comparing the Literatures adlı eserin *Emigrations* başlıklı ikinci bölümünde Damrosch, göçmen araştırmacıların karşılaştırmalı edebiyat disiplininin gelişmesinde önemli katkılar sunduğuna vurgu yapmıştır. Göçmenlerin disipline katkısına örnek olarak Madame de Staël'i göstermiştir. Doğu/Batı kültürel karşılaştırmalarını ait oldukları etnik kimlik ve yaşamları geçirdikleri coğrafyalar açısından iki Çinli araştırmacı üzerinden açıklayan Damrosch, karşılaştırmalı edebiyat disiplininin 20. yüzyıldaki gelişiminde Amerika'ya göçen araştırmacılara özel bir sayfa açmıştır. Özellikle René Wellek ve Renato Poggioli'nin Amerikan karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarına katkıları büyüktür ve bu iki isim bir anlamda disiplin için yeniden doğuşu müjdelemişlerdir. Yine aynı dönemde Türkiye'den Amerika'ya göç eden Anna Balakian da alana katkısı açısından eserde yer alan araştırmacılarıdır. Bu bölümde yolu İstanbul'dan geçen Leo Spitzer ve Erich Auerbach'a da değinilmiş ve çalışmalarından söz edilmiştir.

Damrosch eserin üçüncü bölümü olan *Politics*'te, karşılaştırmalı edebiyatın politikasını ve politik kullanımını örnekler vererek açıklama yoluna gitmiştir. Eserde anlatılana göre 1950 ve 1960'larda Amerika'daki karşılaştırmalı edebiyatçıların alana yönelik çalışmaları bir anlamda görev bilinciyle yürütülmüştür. Damrosch bu iddiasını kanıtlamak amacıyla 1957 yılında yürürlüğe giren NDEA (National Defence Education Art) uygulamasının eğitim alanında ilerlemeci bir eylem planı olduğu için karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının lehine olduğunu belirtmiştir. Yine bu bölümde karşılaştırmalı edebiyat bölümlerinin Amerikan üniversitelerindeki kuruluş süreçlerinden, karşılaştığı tepkilerden ve eğitsel içeriğinden de bahsedilmiştir.

Damrosch kitabın dördüncü bölümü olan *Theories* başlıklı kısımda karşılaştırmalı edebiyat disiplininde teorinin varlığını ve konumunu sorgulamıştır. Damrosch, karşılaştırmalı edebiyat disiplini altında üretilen yaklaşımların, farklı kültürler ve edebiyatlara uygulanmasının doğuracağı sorunlar olduğunu belirtir. Ona göre karşılaştırmalı edebiyatın, edebiyat teorilerindeki alışverişi, yabancı edebiyatların araştırılmasına yönelik sorunların büyümesine neden olur. Paris'te ya da Frankfurt'ta oluşturulan kuramlar, Çinli ya da Amerikalı kuramcılar tarafından Brezilya edebiyatına uygulandığında ne gibi eklemeler yapılacağı, ne gibi kayıpların yaşanacağı bilinemez. Bu noktada Damrosch, edebi teorinin başka bir kültürde kullanımına yönelik üç

çözüm önerisi sunmuştur. Bunlardan ilki; teorik metinlere, özündeki kültürel-politik unsurlara dikkat etmeksizin anlaşılabilir, değişmez fikirlerin kaynağı olarak bakılmaması gerektiğidir. İkinci yaklaşımsa teorileri diyalektik olarak okunan edebiyata bağlama zorunluluğudur. Bu noktada teoriyi, uygun metinde kullanmanın önemi vurgulanır. Üçüncü yaklaşımsa teorik metinlerin daha geniş bir çerçeveye oluşturulması, ele alınması gerekliliğidir. Bu sayede Batı dışındaki metinler ve teoriler de ele alınmış olacaktır.

Damrosch yine aynı bölümde Batı odaklı yaklaşımın değiştirilmesi için üçüncü dünya ülkelerinden de edebi metinlerin edebiyat kanonuna katılması gerektiğini savunur. Karşılaştırmalı edebiyatın bugün en büyük meydan okumasının Sheldon Pullock'un ifadesiyle 'üstünlük dayatmadan karşılaştırmak' (comparison without hegemony) olduğunu iddia eden Damrosch, bu tür bir karşılaştırmalı yaklaşımın, teoriyi Avrupa-çeviri-bölgesi (Euro-translation-zone)'nden çıkarmakla ve genele yaymakla mümkün olabileceğini değerlendirir.

Comparing the Literatures adlı kitabın beşinci bölümü *Languages* başlığını taşır. Damrosch bu bölüme çevirinin dünya edebiyatı ve karşılaştırmalı edebiyat için önemini vurgulayan ve karşılaştırmalı edebiyatın çeviriden yararlanmasını öneren komparatist René Étiemble'ye yer vererek başlamıştır. Damrosch dil açısından karşılaştırmalı edebiyatın yaygın olan üç ya da dört dille sınırlı kalmaması gerektiğini vurgular. Gerekli durumlarda komparatistlerin çevirilerle çalışabilmeyi ve bu noktada çeviri çalışmalarına yönelik bilgilere de sahip olunması gerektiğini belirtir. Yine bu bölümde karşılaştırmalı edebiyat bölümlerinin niteliğine değinen Damrosch'a göre, karşılaştırmalı edebiyat bölümleri teoride ve pratikte çeviriden yararlanmalıdır.

Literatures başlığını taşıyan altıncı bölümde Damrosch, karşılaştırmalı edebiyatın çalışmalarına konu olan edebiyatlardan söz eder. Bu bölümde karşılaştırmalı edebiyatın ideolojik olarak milliyetçiliğin karşısında olması, ulus edebiyatlarının dar görüşlü bakış açısını benimsenmemesi ve uluslararası çağda bile hala ulus edebiyatlarının en önemli güç olarak varlıklarını sürdürmeleri gibi nedenlerle karşılaştırmalı edebiyat ve ulus edebiyatları arasındaki ilişkinin istenilen düzeyde olmadığına işaret edilmiştir.

Damrosch eserinin bu bölümünde MLA Bibliography'de 2008-2017 yılları arasında aranılan yazarlardan hareketle oluşturduğu kanonik metin ayrımını okurlarla paylaşır. Bu yıllar arasında yapılan arama sayılarına göre yazarları "ultraminor, minor, lower major, upper major ve hypercanonical" olmak üzere sınıflandırmıştır. Bu araştırma sonucunda Joyce, Woolf, Kafka, Proust, Borges gibi yazarların "hypercanonic" olduğunu tespit etmiştir. Söz konusu çalışmada listede yer alan tek Türk yazarın Orhan Pamuk olduğunu ve Pamuk'un Damrosch'un tasnifinde "lower major" yazarlar arasında geçtiğini de belirtmek gerekir.

Damrosch aynı bölümün devamında edebiyatın günümüz medya araçlarıyla birlikte ele alınışına da değinmiştir. Edebiyatın diğer sanatlarla ilişkisi yeni bir alan olmamakla birlikte, bugün film araştırmalarına özellikle ağırlık verilmektedir. Damrosch'a göre edebiyat günümüzdeki yarışı kaybetmekte, okurlarını izleyiciler olarak diğer medya organlarına kaptırmaktadır.

Günümüzde çok bilinen edebi karakterlerin - ki buna Gılgamış örneğini verir- video oyunlarında karşımıza çıktığından bahseden Damrosch, küresel medya unsurlarının, genişletilmiş karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının yeni çalışma sahaları oluşturabileceğine

değindir. Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları, gelişen medyalarla birlikte yazarlara yeni seyirci ve okur kazandırabilir, medya araştırmalarının dil, anlatım ve sunum açısından edebi bir kriter ve kültürlerarası perspektif katabilir oluşuna da değinmektedir.

Damrosch'un eserinin yedinci bölümü ise *Worlds* başlığını taşır. Bu bölümde Damrosch, yazarların eserleri için kurguladıkları dünyalardan söz etmektedir. Bu bölümde Tolkien'den, More'dan hareketle yazarın kurguladığı dünyayı bir gerçeklik olarak sunma adına attığı adımlardan bahsedilmektedir. Damrosch yine bu bölümde dünyanın pek çok farklı ülkesinden yazarlara ve onların metinlere değinerek, dünya edebiyatı bağlamında ele alınan Avrupa merkezli yapının yıkılmasına kendince bir katkı sunmayı amaçlamıştır denebilir.

Kitabının sekizinci bölümü olan *Comparisons*'da Damrosch farklı uluslara ait, Avrupa merkezli olmayan karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarına eğilmiş ve muhtemel çalışmalara yönelik düşüncelerini belirtmiştir. Ona göre içinde yaşadığımız çağda farklılıklar, kültürlerarası karşılaştırmalı çalışmalarda daha önemli bir hale gelmiştir. Kültürel mesafenin artması, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında farkın daha ciddi boyutlara varmasına neden olur. Damrosch çalışmasının bu bölümünde üstünlük kurmadan karşılaştırmalı çalışmalar yapılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu noktada kastedilen bir merkez belirlemeden, Batılı teorileri tek gerçek olarak görmeden yapılan karşılaştırmalı çalışmalardır. Bu çerçevede Cao Shunqing'in oluşturduğu Varyasyon Kuramı'ndan da bahseder.¹

Damrosch kitabının *Rebirth of a Discipline* adını verdiği son bölümünde açık bir şekilde Gayatri Spivak'ın *Death of a Discipline* adlı eserine gönderme yapmıştır. Gayatri Spivak'ın *Death of a Discipline* adlı çalışması, pek çok Amerikan karşılaştırmalı edebiyat araştırmacısında görülen karşılaştırmalı edebiyatın tanımındaki ruhu ve görevi karşılamadığı, bu ruhu kaybettiği düşüncesinin tezahürüdür. Karşılaştırmalı edebiyat, 1950,60 ve 70'lerde savaş sonrası Avrupa'nın yeniden inşası ve teorinin önem kazanması söz konusuken, 1980'lerden sonra eleştirilerin odağında bir disiplin haline gelmiştir. Damrosch'a göre günümüzde karşılaştırmalı edebiyat göç, ekolojik kriz, yükselen etnik-milliyetçilik ve politik tartışmalara ilgi duyarsa hem verimli hem de yararlı olur. Yine Damrosch kitabının sonunda Judah ha-Levi'nin Kitab al-Khazari adlı eserinden bir bölümü, karşılaştırmalı edebiyat araştırmacılarına "motto" olarak tavsiye eder. Bu bölümde "gelenek şayet ruhu doyuruyorsa kendi içinde yeterlidir ama huzursuz bir ruh, araştırmayı tercih eder" denilmektedir (Tradition in itself is a fine thing, if it satisfies the soul but a perturbed soul prefers research).

Damrosch'un *Comparing the Literature* adlı eserinin genelinde, karşılaştırmalı edebiyat araştırmacıları için yararlı pek çok konu ve çalışma alanından bahsettiğini belirtmek gerekir. Tolkien ve Brecht'i çok farklı açılardan birlikte okuması, Tayland ve Endonezya edebiyatlarından metinler belirterek karşılaştırmalı çalışmalara zemin hazırlamış olması, *Comparing the Literatures Literary Studies in a Global Age* adlı eserin özellikle karşılaştırmalı edebiyat alanındaki araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olarak nitelenmesine olanak sağlar.

Eser, genel anlamda karşılaştırmalı edebiyat disiplininin batı ve özellikle Avrupa/Amerika merkez odaklı yapısından kurtulması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu noktada eserin bu merkez odaklılık düşüncesinden uzaklaşmayı savlarken, başka bir odak noktası yarattığı düşüncesine de

kapılmak mümkündür. David Damrosch eserinde Avrupa/Amerika merkezinden uzaklaşmayı seçmişse de, eserinde yer verdiği ulus edebiyatları ya da yazarların ağırlıklı olarak Asya kıtasından seçildiği görülmektedir. Başka bir deyişle Damrosch karşılaştırmalı edebiyatın güç odağına ya da bir merkeze dayanmadan araştırmalar yapması gerektiğini belirtirken, Asya ülkelerini ve en başta Çin ve Japon edebiyatını araştırmalarının merkezine koymuş, Avrupa'dan Asya'ya geçerken iki bölge arasında kalan pek çok edebiyatı görmezden gelmiştir. Bu noktadan bakıldığında karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında tüm dünya edebiyatlarına yönelebilmek, Amerika ya da Avrupa'nın karşısına Çin'i konumlandırma kolaycılığında vazgeçmek gerektiği bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Not

- 1 Kuram hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: "Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde Yeni bir Yaklaşım: Varyasyon Kuramı" Veysel Lidar- Hande Altar Lidar, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, vol. 8, ss: 298-314, 2020.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).